

ТИПОВІ МОВЛЕННЄВІ ПОМИЛКИ Й СПОСОБИ ЇХ КОРЕКЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Метою вивчення державної мови для кожного громадянина є набуття навичок фахового мовлення, яке дозволить якомога повніше та якісніше передати інформацію в процесі комунікації. Окрім того, нормативне мовлення є запорукою створення позитивного іміджу особи у сфері реалізації її професійних інтересів. Саме тому сьогодні для людини, яка здобуває вищу освіту, знання державної мови стає невід'ємною складовою кваліфікованості.

З огляду на неперехідну цінність грамотного фахового мовлення в поданій студії ми маємо на меті окреслити типові мовленнєві помилки й запропонувати способи їх корекції під час практичних занять із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Об'єктом дослідження є усне й письмове мовлення курсантів і студентів Національного університету цивільного захисту України.

Моніторинг мовлення курсантів і студентів, який ми здійснюємо щороку, засвідчує, що майбутні працівники ДСНС України здебільшого демонструють низький рівень володіння українською мовою, у їхньому мовленні (як усному, так і письмовому) більшою чи меншою мірою наявні порушення всіх мовних норм:

1) неправильне наголошування слів (наприклад, олень, коней, принести, середина);

2) недотримання орфоепічних норм, передусім ігнорування того, що в українській мові літера щ позначає два звуки [шч], а не [ш']; вимова [а] замість [о] в ненаголошених складах, оглушення дзвінких приголосних, нехтування нормами милозвучності;

3) незнання багатьох правил орфографії, насамперед правопису ненаголошених е/и, апострофа, подвоєних і подовжених приголосних, іменників/прикметників/прислівників/сполучників разом, окремо, через дефіс, часток з іншими частинами мови, великої літери в складних власних назвах;

4) порушення граматичних норм, найчастіше нерозрізнення подібних за звучанням часово-способових форм дієслів (наприклад, сплутування залишіться і залишиться), уживання дієслів із постфіксом -ся у невластивому їм пасивному значенні (знання здобуваються людьми); помилки у творенні дієприкметників, вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників (поважаючий, існуючий, зробивший; більш кращий, самий великий), неправильне визначення роду іменників (велика біль, сильна нежить); ігнорування у звертаннях форми кличного відмінка на користь називного (Олена Олександрівна, дозвольте звернутися!);

5) нехтування лексичними нормами: українізовані форми російських дієслів і числівників (получив, зробав, оставили, первый, второй), змішування українських і російських форм неозначених займенників (хто-то, чого-то), уживання кальок із російської мови замість питомо українських слів (да, не, щас, конешно, прийняти участь, здати екзамен, на протязі року, являється громадянином, займає місце, принести шкоду, представляє собою, наступним чином, так як, в подальшому, вуз тощо).

6) відхилення від синтаксичних норм: порушення дієслівного керування, уживання прийменників і відмінкових форм за зразком російської мови (по вулицям, при написанні твору, на українській мові, згідно наказу / згідно до наказу, краще всього);

7) незнання багатьох норм пунктуації, зокрема правил уживання коми для виділення вставних слів, відокремлених членів речення; коми й крапки з комою в складносурядному, складнопідрядному й безсполучниковому реченнях; двокрапки й тире в безсполучниковому реченні; лапок для оформлення цитат і прямої мови.

Основними причинами наведених відхилень від норм літературної мови, за нашими спостереженнями, виступають:

1) потужний вплив російсько-українського суржику, територіальних діалектів та просторіччя;

2) недостатньо висока якість викладання української мови в системі загальної середньої освіти;

3) брак у курсантів і студентів мотивації до опанування української літературної мови й навмисно-демонстративне нехтування літературними нормами з метою самовираження, підкреслення вільного від нормативних обмежень характеру міжособистісного спілкування.

Зважаючи на наведену «типологію» помилок і причини, які їх зумовили, пропонуємо кілька способів удосконалення мовної й мовленнєвої компетенції молоді:

1. Обов'язковий первинний моніторинг рівня мовної й мовленнєвої компетентності курсантів і студентів. Застосовуємо з цією метою диктант із творчим завданням, який дозволяє перевірити володіння як орфографічними й пунктуаційними, так і лексичними, граматичними та стилістичними нормами й скласти загальне враження про рівень грамотності й творчих здібностей кожного курсанта або студента.

2. Постійне підвищення мотивації до оволодіння українською мовою шляхом бесід, дискусій, дебатів, круглих столів, присвячених ролі мови в житті людини.

3. Спілкування з курсантами й студентами на заняттях винятково українською мовою; постійна увага до порушень орфоепічних, лексичних, граматичних і стилістичних норм у їхньому мовленні, колективне обговорення й коригування цих помилок.

4. Приділення на кожному занятті уваги, окрім викладу основного програмного матеріалу, вправам, спрямованим на вдосконалення навичок мовлення. Зокрема, ми використовуємо такі види роботи:

- словникові диктанти з подальшим коментуванням;
- «полювання на суржик» (викладач називає словосполучення з помилками, а студенти/курсанти виправляють їх);
- вправи на розширення словникового запасу: добір до поданих слів синонімів, антонімів, фразеологізмів; пояснення значення омонімів та паронімів; вибіркові диктанти (виписування з тексту неологізмів, фразеологізмів, професіоналізмів, канцеляризмів тощо);
- вправи на російсько-український переклад фахових і художніх текстів із подальшим коментуванням;
- колективне складання текстів (викладач записує на аркуші тему й одне речення, а курсанти/студенти продовжують «нанизувати» речення, слідкуючи, щоб формувалося зв'язне «оповідання»);
- виступи з усними повідомленнями, складання діалогів/полілогів на запропоновані теми.

Як засвідчив кількарічний досвід комбінованого застосування наведених прийомів, вони справді сприяють підвищенню мовної й мовленнєвої компетентності курсантів і студентів, оскільки дають викладачеві змогу перетворити заняття з української мови за професійним спрямуванням на захопливе змагання, гру, що сприяє зацікавленню й кращому запам'ятовуванню матеріалу.

Підбиваючи підсумки, наголосимо, що проблема підвищення якості фахового мовлення молоді справді є надзвичайно актуальною в сучасному українському суспільстві. Ключем до її розв'язання, на нашу думку, має стати посилення мотивації курсантів і студентів до вивчення української літературної мови, а також розроблення й послідовне застосування системи прийомів і вправ, які дозволять довести до автоматизму навички правильного усного й письмового мовлення.